

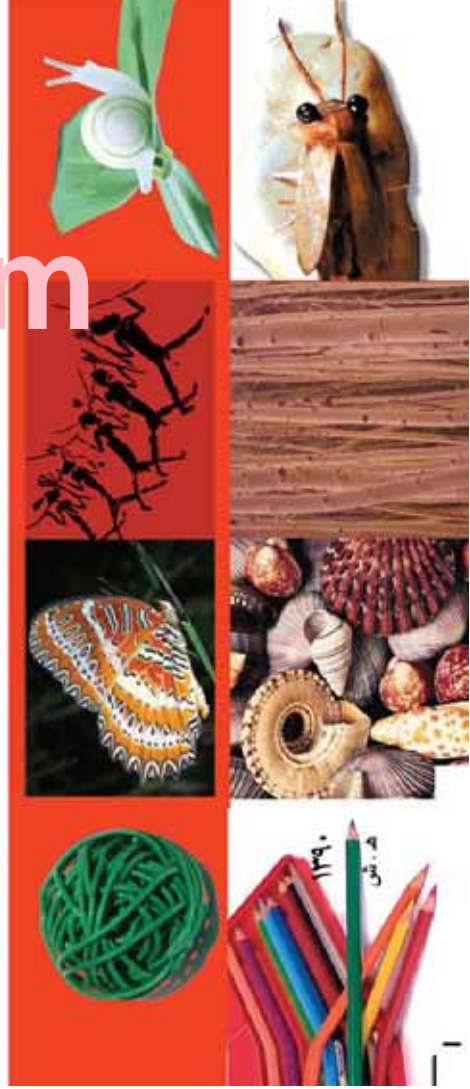
د پوهنې وزارت

د تعلیمي حساب، د جوړونکو، د روزنې او د مسلک د مرکز معیبت
د تعلیمي تعلیم د پراختیا او د نوي ګیلونو د تالیف عمومي ریاست

A R

ټولګه اووم

د رسمي کتابونه د پوهنې په وزارت پورې اړه لري.
په بازار کې پرې اخیستنه او خرڅونه په ګڼګڼه منع ده.
له سر غږ وروکړو سره قانوني چلند کېږي.

Ketabton.com

د افغانستان اسلامي جمهوریت
د ولسي وزارت
د پوهني وزارت
د تعلیمي نصاب د پراختیا، د ښوونکو د
روزني او د ساينس د مرکز معييت
د تعلیمي نصاب د پراختیا او درسي
کتابونو د تالیف لوی ریاست

هزار اوومگی

د چاپ کال ۱۳۹۰ هـ. ش

الف

مؤلفان:

سید انور میچنخیل د هنرونو د دیارتمنت علمی غړی
محمد غالب الله یار د هنرونو د دیارتمنت امر

علمي او مسلکي اديتور

سید انور میچنخیل

د ژبې او ادبیاتو اديتوران

محمد قاسم هیله من د تعلیمي نصاب د پراختیا او درسي کتابونو د پروژې غړی.

مولف محمد سهراب دیدار

د ایډټ مسلکي کمیټه

پوهنمل عبدالرحی فرحمند د هنرونو د پوهنځي استاد

د پوهنې وزارت:

غلام محمد راهي د هنر د مضمون بنوونکی

عاطفه شبنم عارفې د هنر بنوونکې

دیني، سیاسي او فرهنگي کمیټه:

- مولوي عبدالصبور عربي

- دکتور محمد یوسف نیازی

- حبیب الله راحل د پوهنې وزارت سلاکار د تعلیمي نصاب د پراختیا په ریاست کې

د څارنې کمیټه:

– دکتور اسدالله محقق د تعلیمي نصاب د پراختیا، د بنوونکو د روزنې او د ساینس مرکز معین

– دکتور شېرعلي ظریفې د تعلیمي نصاب د پراختیا د پروژې مسؤول

– د سرمؤلف مرستیال عبدالظاهر گلستاني د تعلیمي نصاب د پراختیا او درسي کتابونو د تالیف لوی رئیس

طرح او ډیزاین

رحمت الله غفاري

ع

ملي سرود

دا وطن افغانستان دی دا عزت د هر افغان دی
کور د سولې کور د توري هر بچی پي قهرمان دی
دا وطن د ټولو کور دی د بلوڅو د اړیکو
د پښتون او هزاره وو د ترکمنو د تاجکو
ورسره عرب، گوجر دي پامیریان، نورستانیان
براهوي دي، قزلباش دي هم ایماق، هم پشه بان
دا هیواد به تل خلیري لکه لمر پر شنه اسمان
په سینه کي د اسیا به لکه زره وي جاویدان
نوم د حق مو دی رهبر وایو الله اکبر وایو الله اکبر

د پوهني د وزير پيغام گرانو ښوونکو او زده کوونکو، بسم الله الرحمن الرحيم

ښوونه او روزنه د هر هېواد د پراختيا او پرمختگ بنسټ جوړوي. تعليمي نصاب د ښوونې او روزنې مهم توکي دی چې د معاصر علمي پرمختگ او ټولني د اړتياو له مخې رامخته کېږي. څرگنده ده چې علمي پرمختگ او ټولنيزې اړتياوې تل د بدلون په حال کې وي. له دې امله لازمه ده چې تعليمي نصاب هم علمي او رښانه انکشاف ومومي. البته نه ښايي چې تعليمي نصاب د سياسي بدلونونو او د اشخاصو د نظريو او هيلو تابع شي.

دا کتاب چې نن ستاسو په لاس کې دی، پر همدې ارزښتونو چمتو او ترتيب شوی دی. علمي گټورې موضوعگانې پکې زياتې شوي دي. د زده کړې په بهير کې د زده کوونکو فعال ساتل د تدرسي پلان برخه گرځېدلي ده.

هيله من يم دا کتاب له لارښوونو او تعليمي پلان سره سم د فعالې زده کړې د ميتودونو د کارولو له لارې تدریس شي او د زده کوونکو ميندې او پلرونه هم د خپلو لویو او زامنو په پاکښته ښوونه او روزنه کې پرله پسې گامه مرسته وکړي چې د پوهنې د نظام هيلې ترسره شي او زده کوونکو او هېواد ته ښې برابروي وړ په برخه کړي.

پر دې ټکي پوره باور لرم چې زموږ گران ښوونکي د تعليمي نصاب په رښانه پلي کولو کې خپل مسؤليت په رښتوني توگه سرته رسوي.

د پوهنې وزارت تل زيار کاږي چې د پوهنې تعليمي نصاب د اسلام د سپيڅلي دين له بنسټونو، د وطن دوستۍ، د پاک حس په ساتلو او علمي معيارونو سره سم د ټولني د څرگندو اړتياو له مخې پراختيا ومومي. په دې ډگر کې د هېواد له ټولو علمي شخصيتونو، د ښوونې او روزنې له پوهانو او د زده کوونکو له ميندو او پلرونو څخه هيله لرم چې د خپلو نظريو او رښانه وړاندیزونو له لارې زموږ له مؤلفانو سره د درسي کتابونو په لا ښه تاليف کې مرسته وکړي.

له ټولو هغو پوهانو څخه چې د دې کتاب په چمتو کولو او ترتيب کې ښې مرسته کړې، له ملي او نړيوالو درنو مؤسسو او نورو دوستو هېوادونو څخه چې د نوي تعليمي نصاب په چمتو کولو، تدوين او د درسي کتابونو په چاپ او وېش کې ښې مرسته کړې ده، مننه او درناوی کوم.

ومن الله التوفيق
فاروق وردگ
د افغانستان د اسلامي جمهوريت د پوهنې وزير

لړلیک

مڅ

سړیک

۱	ګرښه او یا خطونه	۱	
۲	په خطونو انځور کړي	۲	
۵	په افغانستان کې له اسلام نه مخکې د هنر تاریخ	۳	
۹	له هنري وسیلو سره اشنایي	۴	
۱۲	شکل ، سطح او حجم	۵	
۱۵	په ګوتو ټاپه کول	۶	
۱۷	شکل (سطح او حجم)	۷	
۱۹	د ډبرو ددوري هنر	۸	
۲۱	د سيمي کړي جوړول	۹	
۲۳	له ميوې څخه د ډک لوبښي انځورول	۱۰	
۲۵	د دین التهرين، ایران او لرغوني مصر هنرونه	۱۱	

۱۲

له رس ختي څخه د حجمونو جوړول

۲۷

۱۳ د خپلي خوښي د فصل انځورول

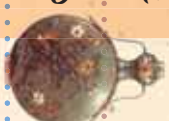

۳۱

۱۴ له رس ختي څخه د کوتو د فشار په طريقه د حجم جوړول

۳۳

۱۵ د هند، لرغوني چين او جاپان هنرونه

۳۵

۱۶ جوړښت يا بافت

۳۷

۱۷ د خټينو حجمونو رنگه کول

۳۹

۱۸ د لرغوني يونان او لرغوني روم هنرونه

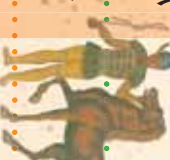
۴۱

۱۹ د پيلو پيلو سيمي حجمونو جوړول

۴۳

۲۰ د مسيحيت هنر

۴۵

۲۱ له طبيعي موادو څخه د لاسي کارونو جوړول

۴۷

۲۲ د افغاني هنرمندانو پيژندل

کرنبه او یا خط

خط څه شي ته وايي؟
په خپل چاپیریال کې کوم خطونه وینئ؟

د کاغذ په پاڼې یوه کرنبه و کارې، هغې نښې ته چې د پنسل له نوکې څخه پر سپین کاغذ پاتې کېږي، ټکي یا نقطه ویل کېږي. د یوه کاغذ پر مخ د انسان د لاس حرکت خط جوړوي چې د ټکو یا نقطو مجموعه ده. که د دواړو لاسونو ورغوي سره و نښلوه، د دواړو لاسو تر منځ یو نوی خط لیدل کېږي. که لاسونه سره جلاکړو، هغه له منځه ځي. د ځمکې او آسمان تر منځ یو خط لیدل کېږي چې د ((افق)) په نوم یادېږي. دا خط د سمندر په خواکې په ښه توګه د لیدلو وړ دی. هر څومره چې کښته او پورته ولاړ شوه، د سمندر خط هم زموږ سره ځي او راځي. له دې امله د افق خط د انساني دید د ارتفاع

(۱) الخور) مستقیم خطونه)

له نظره تغير کوي. د بېلو بېلو شیانو او موجوداتو په څنګ کې یو خط لیدل کېږي چې کولای شو د هغه په واسطه د هر شي شکل وښیو. کولای شو چې غر، الوتو، کور، موټر، کښتۍ، الوتکه او داسې نور په بېلو بېلو

(۲) تصویر: مات شوي خطونه

خطونو وښیو.

هغه خطونه چې مورز په خپله شاوخوا کې وینو مختلف ډولونه لري، کولی شو چې هغه په درو برخو وریښو. ۱- مستقیم خط ۲- منځني خط ۳- منسکر خط (مات شوی خط) ۱- ۲- ۳- شکلونو ته وګورئ

(۳) شکل: منځني خط

تمرین:

- ۱- په طبیعت او خپل چاپیریال کې د مستقیمو خطو ډولونه پیدا کړئ.
- ۲- د منځني خطونو نمونې په طبیعت او خپل چاپیریال کې پیدا کړئ.
- ۳- بیل بیل منکسر خطونه په طبیعت او چاپیریال کې ولټوی.
- ۴- د عمودي، افقي، مایل او مستقیمو خطونو نمونې په کومو ځایونو کې وټئ.
- ۵- ډول ډول خطونه چې مو پیدا کړل، بیا یې سره پرتله کړئ.

په خطونو انځور کړي: ایا د انځورولو لپاره په لومړي سر کې باید باید ځانگړي موضوع په پام کې ولرو؟

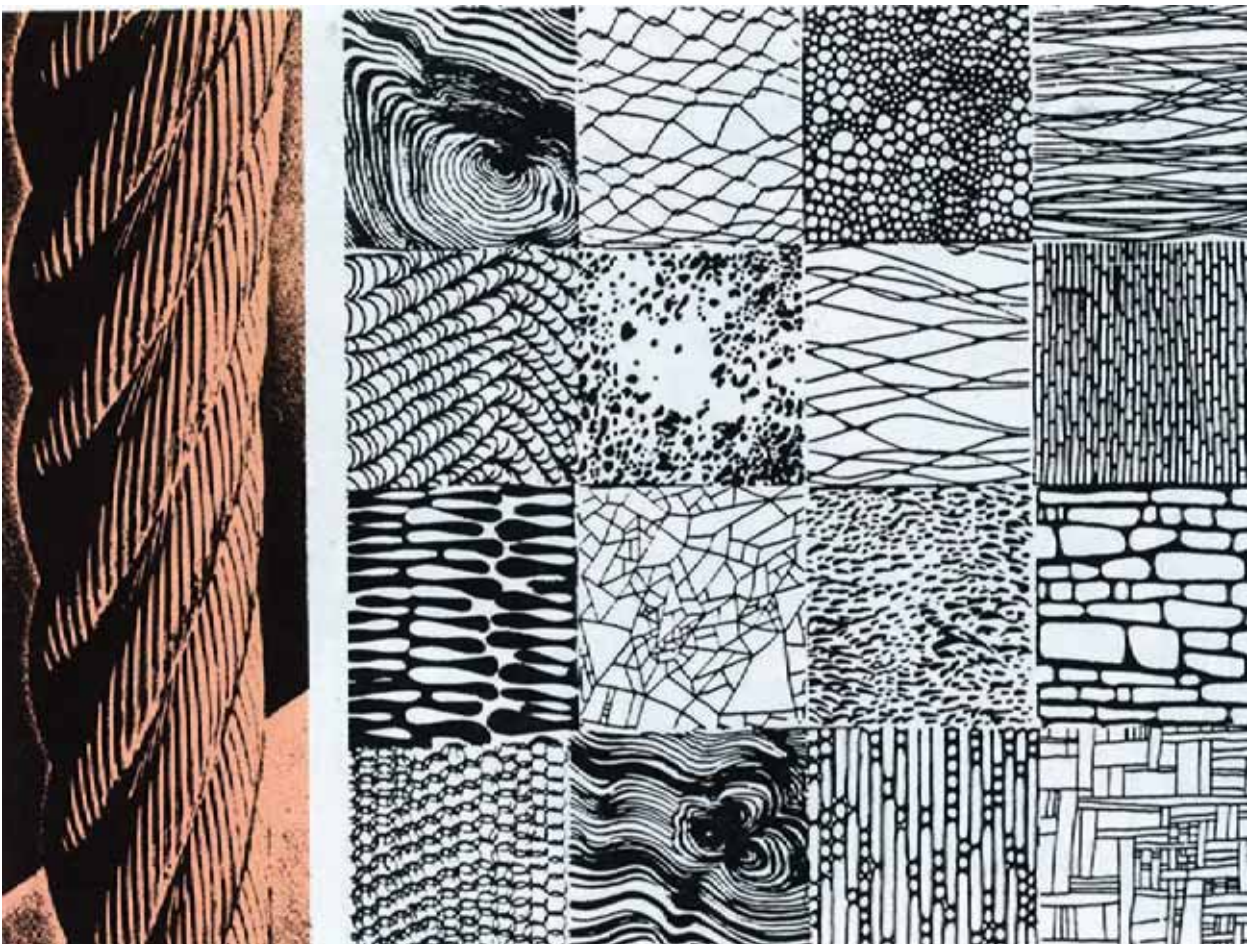

د خطونو په مرسته بڼکلي شکلونه انځورولای شو: یو ساده خط انتخاب کړئ او هغه د نورو خطونو په مرسته داسې بشپړ کړئ چې ستاسې د خوښۍ انځور رسم کړي. ددې کار لپاره د خط شکل او دهغه حالت ته باید په ډیر غور او دقت پاملرنه وکړئ.

د خطونو په لیدلو د کوم شکل په فکر کې لورېږئ؟ دنورو خطونو په زیاتولو سره یو شکل رسامې کړئ، تر څو هغه شی چې تاسې په خپل ذهن کې مجسم کړی دی، ووبښئ.

ددې کار لپاره کولی شئ، خپل کاغذ بېلو خواو ته تاو کړئ. کیدای شي چې له کومې بې زاوېي څخه یو مناسب شکل پیدا کړئ، وروسته هڅه وکړئ چې هغه د خپلې خوښې په شکل بدل کړئ.

د هغې د بشپړولو لپاره د موضوع جزئیات په لومړني خط وریات کړئ او خپله طرحه بشپړه کړئ. بیا هغه په خپله خوښه رنگه کړئ.

تمرین:

- ۱- به یلو بیلو منحنی خطوطو د خیلې خوښې شکل رسامي کړئ.
- ۲- د مات شویو خطوطو (منکسر) څخه په گټه اخیسته ډول ډول شکونه انځور کړئ.
- ۳- د عمودي، افقي او مایل مستقیمو خطو څخه ابتکاري شکونه جوړ کړئ.

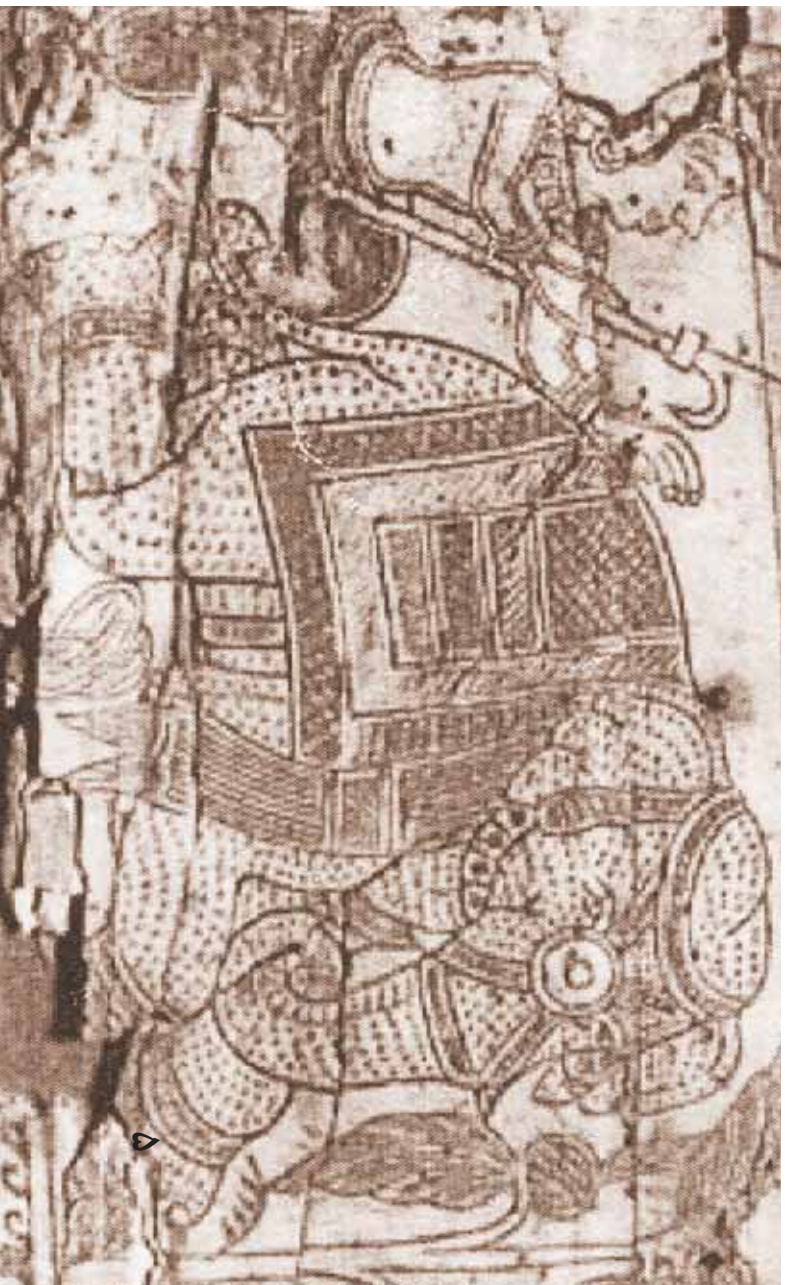
د افغانستان د هنر تاریخ د افغانستان د لرغونو اثارو په هکله معلومات لری؟

(۱) التورن د صالح له جنس څخه د
میزروه وړه پینه.

د افغانستان ډیر پخواني انساني وسایل د ((ډبرو په لومړۍ)) دورې پورې اړه لري چې د غزني د (زاور) په دښته کې کشف شوي دي. دا وسیلې د اوسنیان او چقمق له ډبرو څخه جوړې شوي دي چې تاریخ یې له میلاد نه مخکې سلو زرو کالو ته رسیږي.

(۲) التورن په بگرام کې د لاس ته راغلل
اثارو لاندو، CMJ، ۸۷۳

تیرونه، د ډبرو هسټي او تيري ډبري يا په طبيعي شکل او يا د انسان په لاس جوړي شوي او په کار وړل شوي دي. ددې وسيلو جوړول د ډبرو پخوانيو زمانو انساني مهارت شميرل کيږي.

د ډبرو د منځنۍ دورې ټولني په غارونو کې اوسيدلي. د انسانانو د ژوندانه ارزښتمن اثار چې د سمنگانو د ((اډا کيرک)) او ډبرو په منځنۍ دورې پورې اړه لريدا په افغانستان کې د لومړنيو انسانانو د ژوندانه ډبر په زړه پورې اثار دي. په دې غارونو کې د کار په وسيلو سريره د خطوطو او نقاشيو نموني هم ليدل شوي دي. ځينې پوهان په دې باور دي چې دا پيچلي او په يو بل پورې تړلي خطونه په افغانستان کې د نقاشۍ او رسم الحظ

(۳۱) انځور) د مرمرو په ډبرو کې کيڼل شوی.

لومړنۍ نمونې دي چې په دې غارو کې کشف شوي دي. ددې اثارو تاریخ له میلاد نه مخکې د شلو زرو نه تر پنځو سو زرو کالو پورې رسېږي. د بدخشان د کور په دره کې ځینې کشف شوي اثار د ډبرو په نوي دورې پورې اړه لري. په دې دوره کې په صیقل شویو ډبرو سرسیره د مذهب علامې هم لیدل شوي دي. د مړو د ښخولو له طریقې څخه داسې معلومېږي چې ددې حوزې انسانان د عقیدو او معنوي مراسمو درلودونکي وو.

۵) انځور لاس بند د حيوان په انځور
په بخشان

۶) انځور د جواهر او صنایع د مراح
کندن کاري

يو زرو کلونو ته رسېږي.
د بلخ په ((ای خانم)) کې د بنېښو جوړولو او په هغې کې د نقشونو
دانځورولو مهارتونه په افغانستان کې د هنر د پراختیا یو بل پړاو بلل
کېږي. سربيره پردې په بلخ او ای خانم کې په زیاته اندازه بنېښه یې
گیلاسونه چې شاوخوا یې په ښکلو او رنگه نقشونو او انځورونو
ښکلي شوي، کشف شوي دي. په همدې سیمه کې یو ورژني
لویغالی (سټیوم) چې په څلور ضلعي تېرو باندې فرش دی، کشف
شوی دی. هغه څه چې دای خانم درېځ له نورو ساحو څخه جلا
کوي دا دی چې د لومړي ځل لپاره د یونان او یونان- باختري هنر
د مجسمو په جوړولو کې د ودانیو د کار وسېلې، د ښکلا سامان
او الې لیدل کېږي چې د هغو تاریخ له میلاد څخه وړاندې لومړۍ
او دویمې پېړۍ ته رسېږي. ((طلا تپه)) د افغانستان یوه بله لرغونې
سیمه ده. له طلا تپې څخه په ښکلو بڼایسته ډیزاینونو جوړ شوي

د انسانانو ذهني پراختیا، د باورونو ایجادول او عقیدې په حقیقت
کې د ډیر پخواني هنري آثار، لکه: نقاشي، مجسمه جوړونه او بیلا
بیل سفالي لوښي د((منډیګګ))په اثارو کې کتلای شو. منډیګګ
یوه لرغونې سیمه ده چې د ((ګنداهارا)) (اوسني ننگرهار)
په شمال لویدیځ کې پرته ده. ددې لرغونې سیمې په اثارو کې
ځینې مجسمې او سفالي لوښي چې په هندسي مضمونو انځورونو
ښکلي کړای شوي دي او د معماری هنر کشف شوي دي چې
تاریخ یې له میلاد څخه مخکې درې زره کالونو ته رسېږي.
د فاریاب ولایت د ((دانشلی)) په سیمه کې د مهرونو او

وزونو کشف کیدل د هنر د پراختیا بنه ثبوت دی دا مهرونه په
ډیر مهارت سره جوړ شوي دي. کورنیو مهرونو د امیرانو له مهر و
سره توپیر درلود. ددې کشف شوو اثارو تاریخ له میلاد نه مخکې

له یوویشستو زرو څخه زیات طلايي اثار کشف او تر لاسه شوي دي. دا هنري اثار ډیر زیات ارزښت لري. د ونو پاتې، د هوسۍ مجسمه، ډول ډول لاس بندونه چې په لاجوردې څميو ښکلي شوي دي، په دې لرغونو اثارو کې شامل دي.

یوه بله سیمه چې د افغانستان د هنر په تاریخ کې ځانگړی ځای او ډیر ارزښت لري، هغه د بامیانو سیمه ده، د بامیانو ولایت د افغانستان په مرکز کې پروت دی. د بودا لویو مجسمو چې په ټوله نړۍ کې ساری نه لري دې سیمې ته ښکلا ور بخښلې وه چې د ((صلصال)) او ((شمامه)) په نوم یادېږي. نوموړي اثار د درېمي او څلورمې میلادي پیړیو شهکارونه دي. د الوېي مجسمې د گنداھارا او یونان- بودايي گډ هنري ترکیب دی. په نړۍ کې د لومړي ځل لپاره د بامیانو په مغارو کې د انځورولو په موخه له روغني رنگ څخه گټه اخیستل شوې ده.

په بگرام کې د کشف شویو اثارو هنري ارزښتونه د افغانستان د هنر په تاریخ کې ټاکلی ځای لري.

د بودانسانسپه او دښکلې څېرې لرونکي مجسمه په هله کې جوړه شوي ده. ددې دورې آثار د گنداھارا د مکتب په نوم یاد شوي دي. د گنداھارا په مکتب کې معنویت له هند او مادیت له یونان څخه اخیستل شوي دي. ددې اثارو تاریخ څلورمې، پنځمې او شپږمې میلادي پیړیو ته رسېږي.

(١ انځور) بهرنیوزوکي- جوړه شوی کاسه د اوبنکو د څاڅکو طرح

تعمیرین:

ایا ستاسو په چاپیریال کې، لرغوني اثار پیدا شوي دي؟ په دې اثارو کې کوم شیان شامل وو؟

له هنري وسيلو سره اشنايي

د نقاشۍ او لاسي کارونو د فعاليت د سرته رسولو لپاره
 کومو شيانو ته اړتيا لري؟ په کومو وسيلو کولای شئ نقاشي
 وکړي؟
 د لاسي کار د جوړولو لپاره له کومو شيانو څخه گټه
 اخلي؟

خيالي او ذهني مفکورې د نقاشي، انځورگرۍ او لاسي کار په شکل
 سرته ورسوي او هغه نورو ته وښيي. د نقاشۍ او د لاسي کارونو د جوړولو
 لپاره له بيلو بيلو وسيلو څخه گټه اخيستل کېږي. که د نظر وړ مواد نه وي، نو
 گيدای شي نورې وسيلې يې په ځای و کاروو. يا هغه ته ورته وسيلې جوړې
 کړو. مثلاً د نقاشۍ په آبي رنگونو معمولاً له مويک قلم څخه کار اخيستل
 کېږي. کولای شو په گوته، سفنج او يا هغه مويک قلم چې په خپله مو جوړ
 کړی وي، په آبي رنگونو انځورگرې يا نقاشي وکړو. تاسې فکر

۱) انځور، رنگ، پينسلونه

وکړئ چې د نورو کومو شيانو په واسطه کولای شو په ابې
 رنگونو نقاشي وکړو؟ هغه وسيلې چې د هنري کارونو لپاره
 کارول کېږي، په درو برخو وېشل کېږي:

۱- هغه وسيلې چې اثر يا نښه يې پاتې کېږي، لکه: پينسل، رنگه
 پينسل سکاره، سپايي، ابې رنگونه، روغني رنگونه او... رنگه
 جوهر، ابې او روغني رنگونه معمولاً د مويک قلم په مرسته د

نقاشي او رنگه کولو لپاره کاروي.

۲) انځور، ابې رنگ، مويک او
 د اوبو گلاس

۲) انځور ابي رنگ، مویک قلم او د اوبو لوبښی

۲- هغه وسیلې چې ښه پرې ایښودل کېږي، لکه: کاغذ، مقوا یا پتلو کاغذ، رخت یا تکه، خټه، کودی، طبعی مواد(د ونو پلټي، د الوتو نڅو ښکې، لرگي، ډبره، ...) مصنوعي مواد (نڅ، سیم ...) چې د نقاشۍ او د لاسي کارونو د جوړولو په وخت کې کارول کېږي.

۳- کرمکي وسیلې، لکه: د طراحی یا انځورگرۍ تخڅه، خط کش، پینسل تراش، پینسل پاک، د اوبو لوبښی، د ترس کاغذ لږ څه شفاف کاغذ، بیاتي، سلینت، شکاسټیب، ورنس ... چې د رسامی، نقاشی، رنگه کولو او لاسي کارونو په برخه کې یې کاروي. دا وسیلې کار اسانوي، خو نشتوالی یې د فعالیت د سرته رسولو مانع کېدای نشي. دهغو وسیلو چې زموږ په واک دی، لکه: (طبعی مواد) څښې وسیلې چې موږ ورته اړتیا لرو او په لاس کې یې نه لرو، نو باید هغه له محیطي طبیعي موادو څخه په ابتکاري ډول جوړې کړو. دا کار زموږ سره د کار په سرته رسولو کې مرسته کوي. یا په بل عبارت د ابتکاري وسایلو جوړول له هغه وسیلو څخه چې په واک کې مو نشته، خورا زیات ارزښت لري. که سلینت مو نه درلود له سر ښنا کې مادي څخه استفاده کولی شو؟ ښه پرسونو د نڅې وسیلې د نقاشی، رسامی، او رنگه کولو لپاره کارول کېږي. څښې وسیلې سیلې لرونکې وي، لکه: پینسل، سیلې او سکاره خو څښې نور یې رنگه وي، لکه: رنگه پینسل، رنگه جوهر، ابي رنگونه، روغني رنگونه او طبیعي ډبروي رنگونه. له پینسل او سکرو څخه استفاده کول اسان دي. کولای شو د کاغذ په مخ مستقیماً

۴) انځور کاغذ د رسامی په تخڅه په سکاټیټیټ پینل شوی دی.

۳) انځور ابي رنگونو ځانگړی لوبښی او د اوبو لوبښی

پري کار وکړو. ابي رنگونه او جوهرې رنگونه له اوبو سره بېلېد گډ يا مخلوط شي تر څو د هغو ټينگوالی يا غاښت مناسب شي او په اسانتيا سره د کاغذ پر مخ ښکاره شي. روغني او پوډوري رنگونه له خاصو تیلو سره مخلوطېږي تر څو مناسب ټينگوالی پيدا کړي چې پر يوې سطح باندې په ښه ډول وکارول شي. ترکیبي مواد له مویک قلم يا چارې په واسطه پر سطح باندې استعمالېږي. که د روغني رنگ ټينگوالی مناسب وي، نو رنگ په مویک پورې نه ښېلي او په ډیره اسانتيا له مویک څخه د سطحې په مخ بېلېږي. له ابي او جوهرې رنگونو سره چې اوبه زياتې شي، کم رنگه کېږي. همدا رنگ له روغني او پوډوري رنگونو سره چې تیل زيات گډ شي، نری (رقيق) کېږي. د روښانه رنگونو د جوړولو لپاره همدا مواد له سپين رنگ سره مخلوطوي. په ابي او روغني رنگونو باندې د نقاشی لپاره بايد د رنگ په ترکیب و پوهېږئ. وروسته د زيات تمرین له امله کولای شئ چې د رنگ مناسب ټينگوالی پيدا کړئ. تر څو وکولای شئ چې د مویک په واسطه هغوی د نقاشی او رنگه کولو لپاره وکاروئ.

کوم مواد پيژنئ چې د نقاشی يا رنگه کولو لپاره مناسب وي؟ ايا ستاسې د ژوندانه په چاپېريال کې طبيعي رنگه مواد پيدا کېږي؟ د هغې نمونې پيدا کړئ او د نقاشی او رنگه کولو لپاره یې و کاروئ. مواد او نښه پرېښودونکي وسيلې په زياته اندازه د رسامی، نقاشی او د لاسي کارونو لپاره کارول کېږي. نښه منونکي وسيلې، لکه: کاغذ، مقو، اوبه، توپه لرگي، ډبله، توپه، د کارتڼ، مقو، سفالي (خټين) کورني لوښي او پوزي چې د رسامی او نقاشی لپاره کارول کېږي. په دې شیانو انځورونه او نقاشي کېدلای شي که وغواړو چې په ابي رنگونو نقاشي وکړو، نو کاغذ مو بايد لږ څه ډول او پيتر وي. که چيرته کاغذ نازک وي، نو د کار په وخت کې خټېږي کېږي. که په کورنيو لوښو، پوزي او يا لرگي باندې کار کوو، بايد له ټينگ يا غليظ ابي رنگ څخه کار واخلو. د لاسي کارو د جوړولو لپاره، جوړه شوې خټه، بېل بېل طبيعي مواد، لکه: (د ونې پاڼې، ډبرې د الوتنکو بڼکي، ...) او هغه مصنوعي مواد چې په لاس

ه انځور د رنگ کارولو مختلفې وسيلې.

کې چې لری، لکه: (سیم، نیخ، باطله قطي، کاغذ، او باطله مقوا، ...) د استفادې وړ دي. تاسې کولای شئ چې له هغې څخه په خپله خوښه لاسي کار جوړ کړئ. د کار د پیل لپاره څخه سمه کښیکارۍ او په سوکونو بې ووهی. بیا پرې کار وکړئ، خو باید وپوهیږئ چې څخه او خپل ختین لاسي کار باید په پلاستيکي کڅوړه کې تاو کړئ، تر څو هوایي ونه وهي او ژر وچ نشي (ختین کارونه باید ورو ورو وچ شي تر څو ونه چوري. له سیم نه د لاسي کارونو د جوړولو په وخت کې باید غور و کړئ چې د سیم تېرې څوکي مو لاسونه ژوبل نه کړي. د هنري کارو د سرته رسولو لپاره نورو وسایلو ته هم اړتیا لرو، لکه: د ترس کاغذ یا سکاشیتیب چې د لاسي کار د پیلو پیلو برخو د یوځای کولو لپاره پکارېږي. یا ترس کاغذ چې د مختلفو فیزيانونو د کاپي کولو لپاره کارول کېږي. له بیاني او د څیړني کولو له چارې څخه د کاغذ او مقوا د زياتي برخو پرې کولو لپاره استفاده کېږي، خو ددې وسيلو تېري څوکي ته مو پام وي چې پرې خورږ نه شی. د اوبو د لوبڼې اندازه باید مناسبه او درنده وي چې د ابې رنگونو د استعمال لپاره په کارېږي، ځکه چې په اسانۍ سره نه چپه کېږي. د نقاشۍ او لاسي کارونو، له تیاریدو وروسته د رنگونو د ثابت پاتې کېدلو لپاره له وارانس څخه ګټه واخلي. وارانس د رسامۍ د مویک او یا د لوبې ټوټې سفنج په واسطه د سطحې په مخ و موبڼی. کله چې وچ شي نو سلینوالی یې له منځه ځي.

تمرین:

- ۱- د نقاشۍ د سطح لپاره له کومو وسیلو څخه استفاده کوئ، دهغې په هکله په خپلو کې خبرې وکړئ.
- ۲- د ځان لپاره یو مویک قلم جوړ کړئ. د مویک قلم د جوړیدو لپاره د کارغه، کوټري، چرګ دینکو او یا د اس او یا هغه ته د ورته حیوان د ورېو او یا بې د لکۍ وښتانو او یو ظریف او ښکلي لرګي ته اړتیا لری. د اس او یا د خره د وښتانو یوه اندازه په تار کلکه و تړئ، وروسته بیا د چرګ، کوټري، او یا کارغه ښکله چې منځ یې خالي وي، د وښتانو غوټه شوي برخه د ښکې په یوه طرف داسې ورنښته کړئ چې پکې ټینګه شي او په بل سر کې یې هغه ظریف لرګي ورنښته کړئ تر څو د مویک قلم مو جوړ شي.
- ۳- د ابې رنگونو پیل پیل رنگونه د مویک قلم په واسطه را واخلي او د یوه ډبل کاغذ پر مخ یې کښیږدئ، تر هغه پورې تدرین وکړئ تر څو رنگونه د کاغذ پر مخ د نقاشۍ لپاره مناسب ټینګوالی پیدا کړي.

شکل ، سطح او حجم

په خپل شاوخوا کې چې کوم شکلو نه وینئ هغه سره مقایسه کړئ .
زمونږ په شاوخوا کې کې ټول شکلو نه په دوو ډولو ویشل
کېږي .
سطح او حجم

زمونږ په شاوخوا کې ځینې شکلو نه یوازې طول او عرض لري چې هغې ته
((سطح)) وایي لکه د ونې یوه پاڼه او ځینې نور یې طول، عرض او ارتفاع
لري چې هغې ته (حجم) وایي .
سطح په دوو ډولو ویشل کېږي:

هندسي سطحې (لومړي تصویر ته وگورئ) او غیر هندسي سطحې: (دویم
تصویر ته وگورئ) په خپل شاوخوا کې کومې سطحې وینئ؟ کومې هندسي
او کومې غیر هندسي دي؟

(۲ انځور) غیر هندسي شکل (سطح)

(۱ انځور) هندسي شکل (حجم)

(۳ انځور) بیل پیل ۲ هندسي مجموعه

په طبیعت کې ډیرې ډایروي سطحي لیدل کېږي، لکه: د خوارسم میاشت او دلمر پرست گل منځ. د بشر په لاس جوړ شوو شیانو کې هم د سطحو ډولونه پیدا کېږي، لکه: غاب او د تلویزیون منځ. په طبیعت کې غیر هندسي سطحي په بېلو بېلو ښو پیدا کېږي. د بېلګې په ډول د ونو د پلنو

مختلفو ډولو ته او د پښتګ وړزو ته پام وکړئ: د حجمونو ډولونه هم په دوو ډلو ویشل کېږي: یو یې هندسي حجمونه او بل یې غیر هندسي حجمونه. (۳ تصویر) او څلورم تصویرونو ته پام وکړئ: په خپل شاوخوا کې کوم حجمونه ونښئ؟ کوم یو یې هندسي او کوم یو یې غیر هندسي دی؟
په طبیعت کې بیل بیل کروړي حجمونه وجود لري، لکه: د لمر سترګه او دشمسي منظومي ستوري د انسان سر، میوه او الوتنکي

(۵ انځور) هندسي شکل (سطح)

د انسان په لاس په جوړ شوو حجمونو کې هم بیل بیل هندسي حجمونه پیدا کولای شو، لکه: د پتلاسکو ډولونه، د قیطو بیل بیل ډولونه، ودانۍ او

(۴ انځور) هندسي شکل (حجم)

تصویرین:

۱- د هندسي او غیر هندسي حجمونو دوي نموني سره مقایسه کړئ.
۲- آیا د انسان په لاس جوړ شوي او د طبیعي حجمونو ترمنځ ورته والی ونښئ؟

په ګوتو ټاپه کول

ایا کولای شئ چې له هر ساده نقش څخه د خپلې
خوښې شکل جوړ کړئ؟

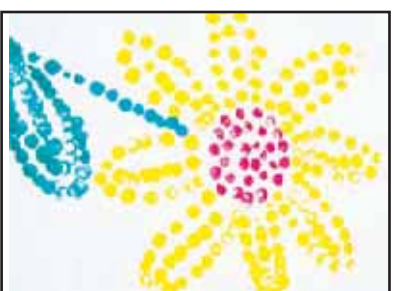

چاپ، د ډول ډول رنگه انځورونو د جوړولو لپاره یو چټک میتود دی چې د مهر او رنگ په واسطه سرته رسېږي. په لاسي چاپ کې له بېلو بېلو مهرونو څخه ډیر ساده او په چټکتیا کولای شو لږېې سطحې نقاشي، رنگیني او ښکلې کړو. د چاپ مهرونه بېل ډولونه لري او دخپل چاپیریال له شیانو څخه د مهر پر ځای ګټه واخلي. د چاپ لارې چارې او طریقې یې هم ډیرې زیاتې دي. په دې درس کې لاسي چاپ له یو ټیار مهر څخه په ګټه اخستنه چې هغه د ګوتو سره ده، سرته رسوو. له ګوتې نه د چاپ د اخیستلو لپاره خپله ګوته په ابې رنگ یا کوم بل رنگ کښیکارې او بیلي په بیړه په یوه سپین کاغذ ولګورئ دا کار خو واره په مختلفو رنگونو تکرار کړئ، تر څو ستاسې د کاغذ سطحه له مهرونو ډکه شي.

وروسته له هغې چې رنگ وچ شي، نو بیا د گوتو نښان په خور وگورئ او د
خطونو په زیاتولو سره د خپلې خوښې شکل ترې جوړ کړئ.

تمرین:

د نقاشۍ لپاره د خپلې خوښې موضوع انتخاب کړئ او په مختلفو
رنگونو د گوتو د چاپ لارې چارې او د خپلې خوښې موضوع نقاشي کړئ

د سیمې کړي جوړول ستاسې په شاوخوا کې کوم شیان کړي ته ورته دي؟

کره یو دایروي حجم دی چې کولای شو له مختلفو موادو څخه یې جوړ کړو، لکه: د والیال او فوټبال پنلوسکي. د میوړو له ډلې څخه نارنج، مالته، کینو داټول کروي حجمونه دي. اوس غواړو چې له سیم، ډبل تارونو، درجي له تار او پری څخه یوه کره جوړه کړو. که تاسې غواړئ له سیم څخه کره جوړه کړئ، نو پام کوئ چې د سیم د تاوولو په وخت کې ځانونه ټیټې نه کړئ. لومړی سیم، تار، درجي تار او یا پری د یوې تشلې په اندازه گرد تاو کړئ، وروسته بیا تارونه په ډیر مهارت د هغې په شاوخوا تاو کړئ چې یوه کره جوړه شي.

له مختلفو موادو څخه جوړول کړي، لکه پیل شوي دي.

دښلې په شان یوه وړو وړو کړي له سیم یا ښخ څخه

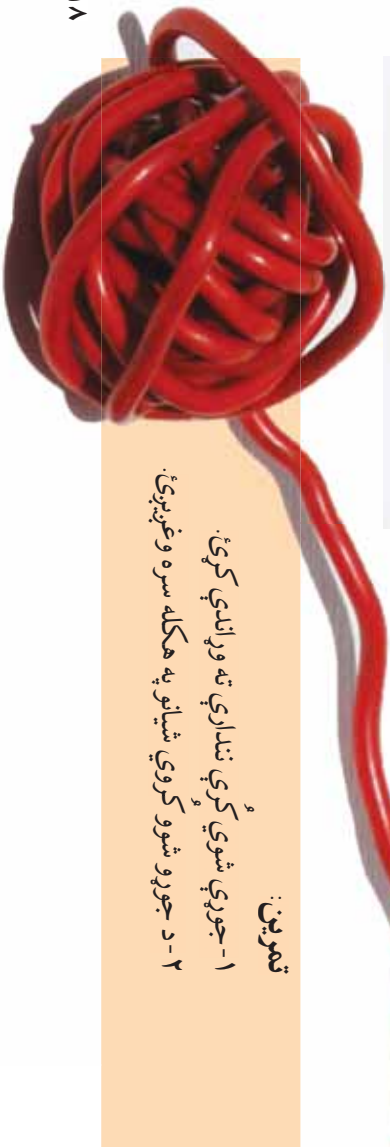

له کړي څخه یوه بڼه لکه الوتو کې جوړ شوی دی

په کره کې جوړ شوی کېب

د کړي له جوړولو وروسته د هغې په هکله فکر وکړئ او هڅه وکړئ چې له پورتنیو موادو څخه بېل شکلونه، لکه: میوه، گل، الوتو، زکي او داسې نور جوړ کړئ. د کور او ټولګي په بڼه کې کولو کې خپل رول ولوبوئ. په کره باندې د نورو موادو په زیاتولو، لکه: (ښکې، د ونې ساقه، صدف، منډکې، د میوو پوستګي، کاغذ، مقوا، ...) د خپلې خوښې ابتکاري شکل جوړ کړئ او په پای کې کولای شئ هغه رنگه کړئ:

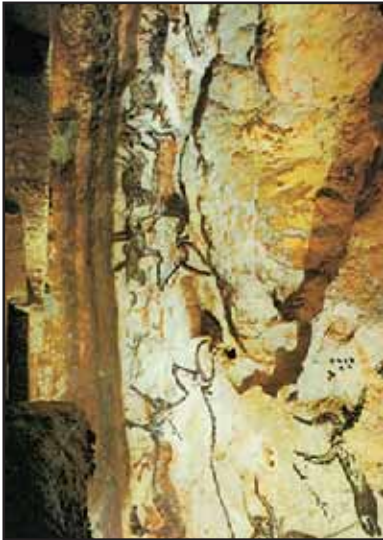
- نمونه:**
- ۱- جوړې شوي کړي نندارې ته وړاندې کړئ.
 - ۲- د جوړو شورو کړي شیانو په هکله سره وڅېړئ.

د ډبري د دورې هنر ايا پوهيرئ چې ډبر لرغوني هنري اثر كوم او په كوم حاى كې منځ ته راغلي دي؟

د تېرو په دورې پورې تړلي هنري اثر چې د بشر په لاس د غارونو په ديوالو
نقاشي شوي دي، د ډبرو په دورو پورې اړه لري. د ډبرو د لرغونو اثارو لومړنى
نمونه چې د ډبرو په دورو پورې اړه لري د فرانسې د (لاسكو) په غارونو

او د هسپانيې د (التاميرا) په غارونو كې
پيدا شوي دي. لومړني تصوير ته پاملرنه
وكړئ، څه شى وينئ؟ لطفاً هغه پوښتنې
چې ستاسې په ذهن كې پيدا شوي
وړاى. دويم تصوير د ډبرو په منځنى
دورې پورې اړه لري. په دې نقاشى كې
او له هغې نه په مخكې دوره كې كوم

(۱) انځور له ميلاد نه مخكې د ۱۰۰۰۰ز
ق ۱۵۰۰ ق م په حلدو كې د فرانسې د لا
سكو په غارونو كې انځور كړي

(۲) انځور د ډبرو په منځنى دوره كې د ايران
په لرستان كې ۸۰۰ ق م په حلدو كې

۳) انځور د ډبرې د دورې د دورې انځور شوی گیلانس څخې د ایران په سبوش کې پلاس راغلی دی. ۴۰۰۰ ق م

تفاوتونه وینی؟

انسانانو په تدریجي ډول پر محتګ وکړ، په بزګرۍ او مالدارۍ بې نیل وکړ. د هغوی ژوند چیر تغیر وکړ. علوم او مختلف هنرونه بې را منځته کړل.

۴ او ۳ تصویرونه پاملرنه وکړئ:

د ډبرې د نوي دورې هنري آثار له نورو دورو سره مقایسه کړئ:

۱) تصویر ته پاملرنه وکړئ د دورې د دورې هنري آثار د نورو دورو سر پر تله کړئ

۲) انځور د ډبرو په نوي دوره کې د انګلستان د مالزېرې په دینته کې له ډبرو څخه جوړ شوی دی.

تمرین:

۱- ایا کله له خپلوانو سره ښکار ته تللي یاست؟
۲- د ښکار صحنه د کیسې یا تمثیل او یا د نقاشۍ په ډول وړاندې کړئ:

رنگ

ستا سو په فکر که رنگ نه وای څه به شوي وای؟

په طبیعت کې هر یو شکل یو رنگ لري. د بشر په لاس د جوړو شویو شیانو او هم د ټولو شیانو له پاره رنگ یو پوښ دی. ځینې رنگونه په طبیعت کې ډیر زیات دي. ۱ او ۲ تصویر ته پام وکړئ. انسانانو تر اوسه ۱۶ میلیونه رنگونه جوړ کړي او د رنگه کولو لپاره یې کارولي دي. ناسی پخوا زده کړي دي له درو اصلي رنگونو څخه (زیر، سور او شین آسماني) بې شمېره رنگونه جوړیدلي شي. دا درې رنگه له نورو رنگو څخه نه شي جوړیدلی او بیخي خاص رنگونه دي.

(۲ تصویر) د طوطي رنگې بڼې

(۱ تصویر) د طبیعت مختلف رنگونه

د دودو اصلي رنگونو د يو ځای يا ترکيب له امله دريم رنگ جوړېږي.

لاندې شکل ته څير شي:

دريم تصوير وگورئ

کيدلای شي دا هر يو رنگ له سپين رنگ سره ترکيب کړو، ترڅو شفاف او روښانه شي.

څلورم تصوير ته وگورئ.

همدا رنگه کولای شو دا رنگونه له تور رنگ سره يو ځای يا ترکيب کړو تر څو ت او تياره شي. رنگه مواد په دودو ډلو ويشل کېږي. زيات طبيعي رنگونه له معدني موادو څخه،

لکه: (د سسکرو پوچر او د لاجوردو پوچر) او دويښو رنگونه، لکه: (د پياز له پوستکي او د انارو له پوستکي) څخه جوړېږي. مصنوعي رنگونه له کيمياوي موادو څخه جوړېږي.

(د انځور) اصلي رنگونه له سپين رنگ سره ترکيب کوي روښانه رنگونه لاس ته راځي.

(د انځور) د اصلي رنگونو ترکيب د ثلثي رنگونو د لاسته راوړلو لپاره

نمونه ۱:

۱- له دويمې درجې رنگونو څخه يوه نمونه جوړه کړئ!

۲- دويمه درجه رنگونه دوه برخې کړئ څينې يې روښانه او څينې نور ت يا تياره کړئ

۳- دا هر يو رنگ چيرته او د کومو شيانو د رنگه کولو لپاره کاروي؟

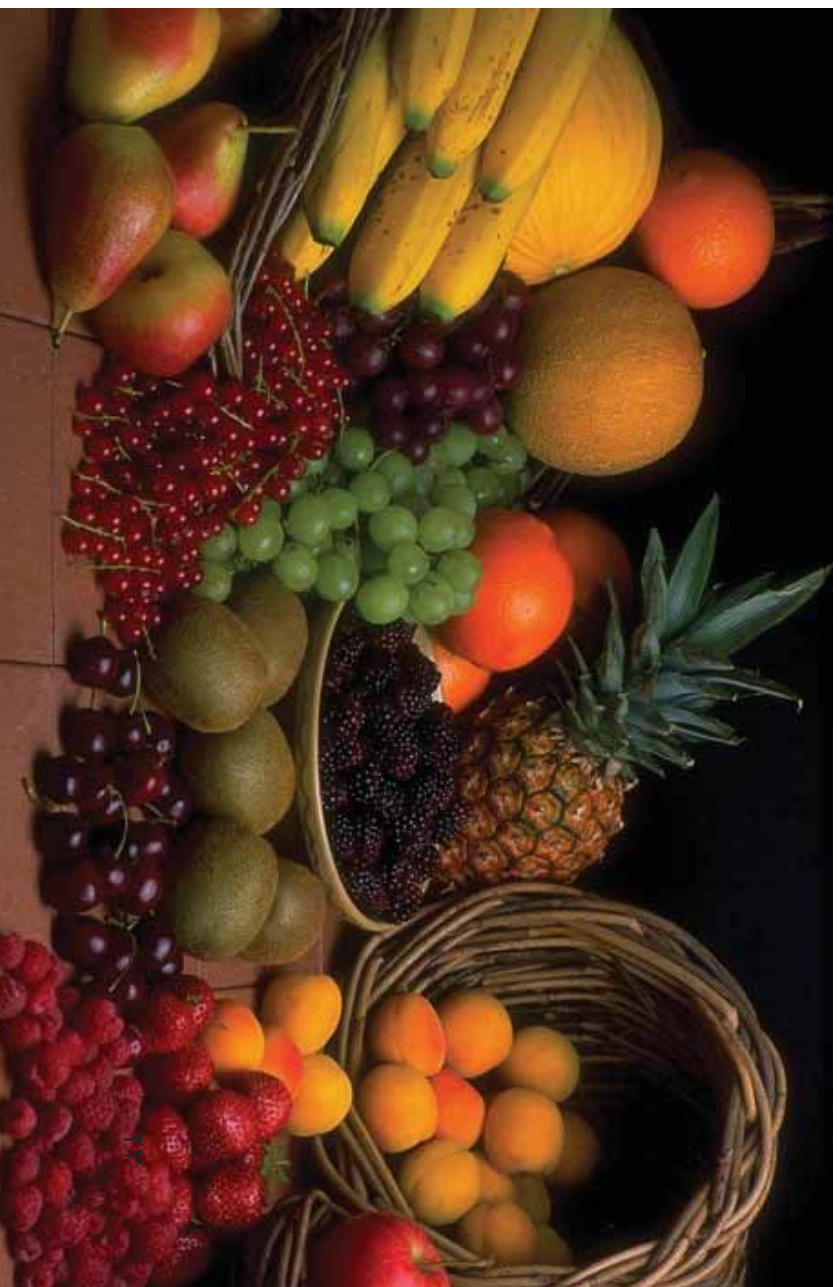

له مېوي څخه د ډک لوښي نقاشي ستاسي په شاوخوا کي د نقاشي لپاره کوهي په زړه پوري موضوعکاني شتون لري؟

بېلې بېلې مېوي د نقاشۍ لپاره ښکلې او په زړه پوري موضوعکاني دي. د
کال هر فصل گوبڼې، گوبڼې، مېرې لري چې ځانگړې بڼې او خوندونه
لري. د هر فصل خاصو مېوو ته څير شۍ.

(تصويرونه په مختلفو ځايونو او رنگونو مېوي چې بېل
بېل جوړېږي، په ښکلې لېساکچي)

د هغو د رنگ، شکل او جوړښت په هکله سره وڅېړئ. دکوم فصل ميوې انتخابوئ؟ د خپلې خوښې ميوې د لوبښي په د ننه کې انځور کړئ. کوبښښ وکړئ چې ميوې او لوبښي يې لوی و باسئ او هم خالي، ميز او ... چې ميوه پرې اېښي ده، هغه هم رسامي کړئ. په ډير ځير او غور يې رنگه کړئ.

۱) تصوير، په کوم فصل کې مو ميوې د نو په ښاخوړه کې لېدلې دي؟

۲) تصوير، په ميوې رسپوړي؟

۳) تصوير، د ټولنو رنگ، شکل او جوړښت، په پاملر نه وگورئ دا ميوې په کوم فصل پورې اړه لري؟

تمرین:
د خپلې خوښې ميوې په يوې پاڼې کاغذ کې انځور او ښايي رنگه کړئ.

د بین النهرین، ایران او لرغونی مصر هنرونه

ایا پوهیږئ چې زیگورات څه ته وایي؟

د بین النهرین هنر: د بین النهرین تمدن سمومري، اکادي، بابلي او اشوري قومونو د دجلې او فرات رودونو په مینځ کې منځ ته راوړ. دوی له خامو خښتو څخه دعبادت لپاره لوی او خو پوړیزې ودانۍ جوړولې چې هغه یې د زیگورات په نامه یادولې لومړی تصویر د زیگورات یوه نمونه راښيي. د ایران هنر: د ایران هنر له اسلام نه مخکې په دوو برخو ویشل شوی دی. لومړۍ برخه یې د آریایانو له دورې نه مخکې آثار د ((سلیک))، ((مارلیک)) او ((شوش)) په منطقو کې چې په ایران کې واقع دي، لاس ته راغلي دي. دویمه برخه

(۱) - تصویر: زیگورات (زیگورات اور)
په بین النهرین کې ۲۱۰۰ کاله له
میلاد څخه مخکې

(۳) تصویر ۱- د تخت جمشید دوریزونو دروازه له میلاد ۵۰۰ کاله مخکې

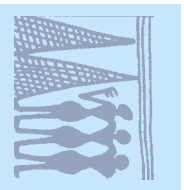
یې د اریایانو دوره ده چې ډیر مهم او ارزښتناک اثر یې ((تخت جمشید)) دی. دویم تصویر ته پام وکړئ. د لرغوني مصر هنر: د مصر لوی تمدن د نیل د دریا په څنډو کې مینځ ته راغلی دی. په لرغوني مصر کې ډیر مهم آثار د فرعون په مقبرو پورې تړلي ودانۍ دي. په مصر کې تابوتونه او زیاتې مجسمې د فرعون او د ملکو په شکل جوړې شوي دي. د مصر په قبرونو کې د ژوندانه صحیفې، د غم دودونه، د جنگ صحیفې، ښکار او د کرکلیې نقاشۍ شوي دي. دریم تصویر ته وگورئ.

(۴) تصویر ۲- مصر الهرامونه (د جیزه الهرامونه) د میلاد نه ۲۵۰۰ کاله مخکې

تمرین:

- ۱- په پخوانیو زمانو کې بې لوبې ودانۍ څه ډول جوړولې؟ د هغې د جوړولو طریقې په یاد انځور کړئ!
- ۲- ستاسې په فکر ولې ډیرې مهمې ودانۍ په مصر کې د فرعونانو مقبرې دي؟

له رس (مکن) خټې څخه د حجمونو جوړول ايا پوهيږئ چې ستاسې په شاوخوا کې کوم حجمونه شته دي؟

وگړي له بېلو بېلو موادو څخه، لکه: خټه، گچ، لرگي، فلز، شيشه او ... ځينې حجمونه يا ټينگلي لاسي کارونه جوړوي. رس خټه د سري خاورې او اوبو له مخلوط کيدو څخه جوړيږي. خټه يوه نرمه شکل منښکي ماده ده چې د مختلفو حجمونو د جوړولو لپاره مناسبه ده. تاسې هم کولای شئ چې له جوړې شوې خټې څخه (خو چې په لاس پورې ونه نښلي) د خپلې خوښې حجم جوړ کړئ. که جوړه شوي خټه موجوده نه وي، نو د کار له سرته رسولو څخه يوه ورځ مخکې، د رس خاوره له غلبل (پرويزي) څخه و باسئ او لږې او په په کې واچوئ چې د خټې شکل غوره کړي او بيا يې په سکوټونو بڼه ووهئ چې خټه د

(تصوير) د خټو اخیستل

کار کولو لپاره تیاره شي. وروسته بيا هغه په پلاستيکي کڅوړه کې واچوئ چې وچه نه شي. د کار د پيل لپاره لومړی د خپلې خوښې موضوع انتخاب کړئ. بيا په لاس باندې خټې ته بڼه يا شکل ورکړئ او هغه څه چې غواړئ، جوړېې کړئ. وروسته له هغې چې ستاسې حجم جوړ شو، د پخولو لپاره يې د تودو بڼې په کوره کې کښېږدئ چې پوخ شي.

(۳ تصویر) د خټې له غونډه اړي څخه د حجم جوړول

(۲ تصویر) د خټې ډاډوړې کول

(۱ تصویر) غونډه اړي ته بڼه ورکول

څپاله خوښه کېږي موضوع، لکه: کورنۍ، څاروړی یا کوم بل شی له خټې څخه جوړ کړئ!

ننډون:

د خپلي خوښي د فصل نقاشي تاسي د کال کوم فصل خوښوی؟ ددي فصل ښکلاوي په خپلو نقاشيو کي څه چول ښکاره کولای شئ؟

د کال هر فصل خپلي ځانگړي ښکلاوي لري. د پسرلي موسم شين والی او تازه گي، له گالاتو او خوتيمو څخه د ونو ډوک ښاخونه، نرم او ملايم پسرلي بادونه، پسرلي بارانونه، د الوتونکو د ځالو جوړونه له ځانه سره لري. د نقاشۍ لپاره د پسرلي د موسم له موضوعگانو څخه گټه اخيستلاى شو. داوري د لمر ځلېدونکي سترگه، د غنمو زرين کښتونه، ميوه لرونکي وني، اورېدي وړځي او په اوبو کي لامبل ریاودوي. د مني موسم ملايم بادونه، د ونو رنگيني پاڼي، نرم بارانونه او د الوتونکو کوچيدل له ځانه سره لري. د ژمي موسم سپيني واورې، ساره بادونه، دواوري ډکې ښکلې منظرې، په واورو کي د الوتونکو او څارويو

۲) تصوير، په اوږي کي د گلر ډکې دښتې ځانگړي ښکلا لري

۱) تصوير، پسرلي رنگ په رنگ غونډ

د پښتو پلونه، د ونو لاندو او تش پښاخونه، خړ بڅن او بنفش آسمان زموږ په ذهن کې ژوندی کوي. د هر فصل ځانګړتیاو ته په ډیر غور او دقت پاملرنه وکړئ او د هغوی په هکله سره وغږیږئ. هر یو فصل په کومو شکلونو او رنگونو ښوولای شئ؟

(۳) تصویر) د مني په موسم کې د ونو رنگ په رنگ پاتې

(۴) تصویر) ووره (کگل) سپین رنگ، ساره،... په ژمي کې

تحریر:

- ۱- تاسې د خپلې خوښې فصل انځور کړئ.
- ۲- د هر فصل رنگونه سره پرتله کړئ.

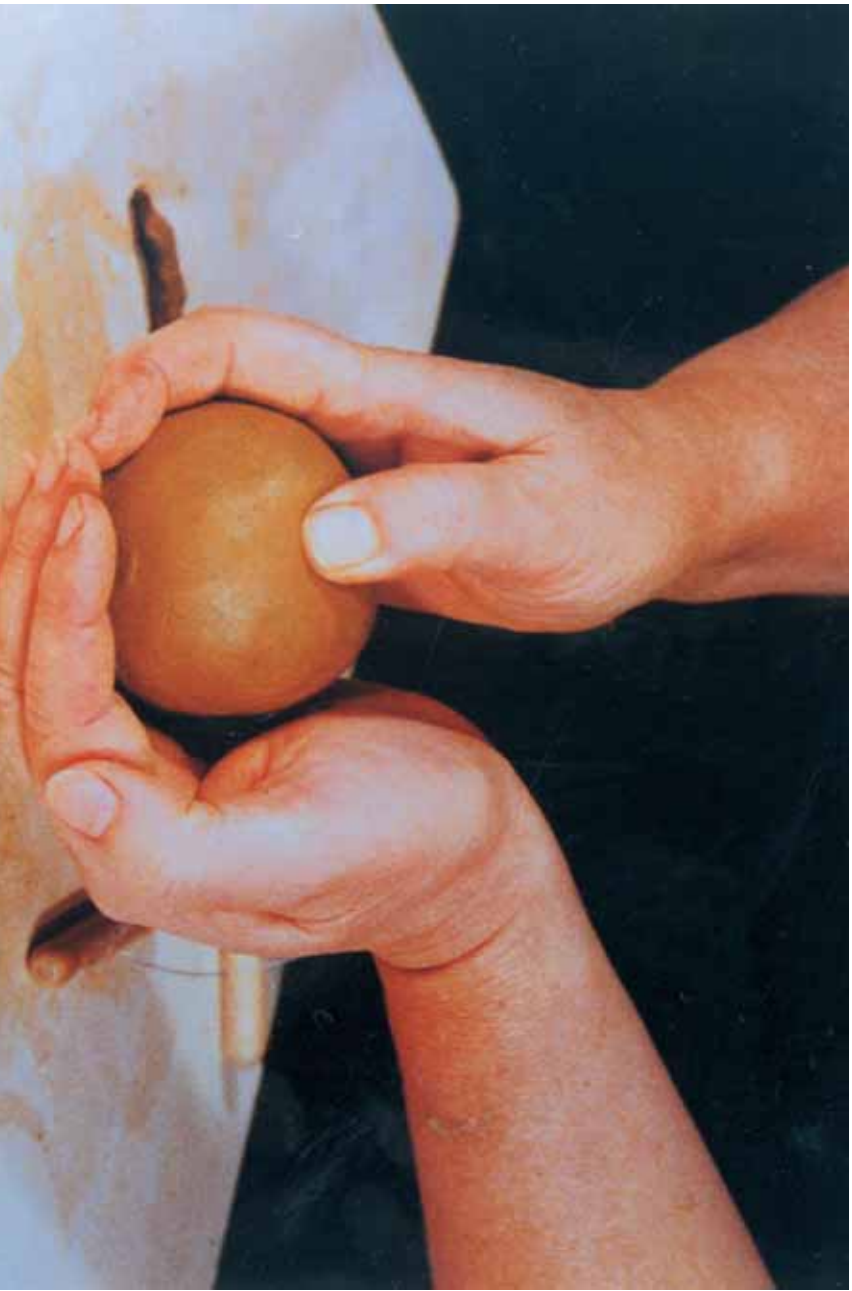

درس له خټي څخه د کوټو د فشار په طریقه د حجمونو جوړول ایا تر اوسه مو په لاس کوم لوبښی جوړ کړی دی؟

د خټین حجم د جوړیدو ډیرې ساده لارې چارې د گوتو او فشار طریقه ده. په دې طریقه کولای شو چې بېلابېل حجمونه جوړ کړو، لکه: کاسه، غاب، پیاله او گالان په دې طریقه تیارې شوي خټي ته باید ښه فشار ورکړ شي.

(۱- تصویر د خمیره شوی خټي غونډلای

(۳ تصویر) د کاسې څښه په شکل ورکول

(۴ تصویر) د کڅوړې ژورول

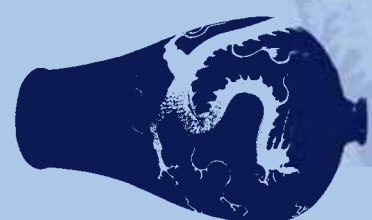

(۳ تصویر) د کاسې څښه په شکل ورکول

هغه باید د غونډاړي په بڼه جوړه شي او بیا هغه د لاس په ورغوي کي کښيږدی او د بل لاس په گوټو هغه ژوره کړی. د خپل خوښ شوي شکل په څېر يې جوړ کړی. هر څومره چې د هغې څښه ي بڼکلي جوړي کړی په هغه اندازه بڼکلي کيږي. ددې لپاره چې خټه وچه نه شي، لږي او په ورزياتې کړی. له هغې وروسته چې ستاسې لوښی جوړ شو، د مختلفو وسيلو په واسطه، لکه: (د خود کار قلم پوښ او کفلی ستن ...) فشار ورکړی تر څو په کي بېلابېل نقشونه جوړ او لوښي بڼکلي شي.

تعمريڼ :

- ۱- په خپله خوښه يوه کاسه، غاب، پيال، او يا گالان جوړ کړی.
- ۲- د شتو موادو په مرسته لوښي نقاشي کړی.

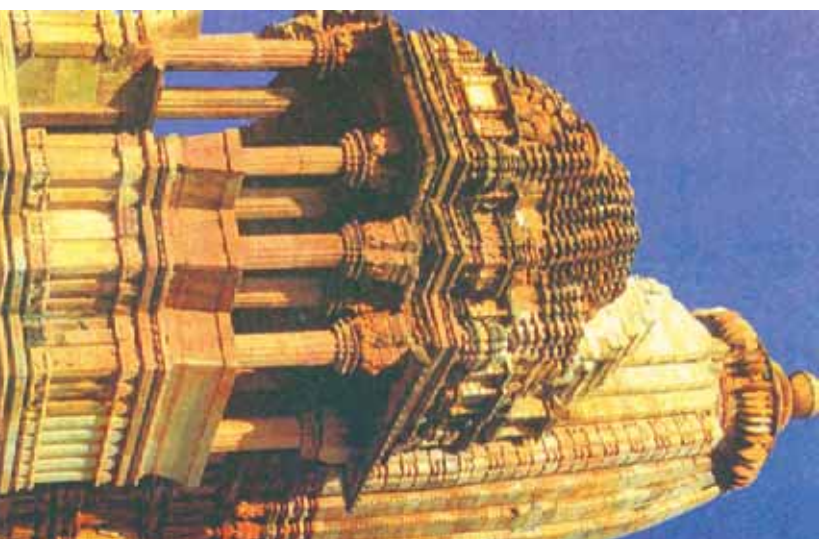

د لرغوني هند، لرغوني چين او جاپان هنرونه

ايا تر اوسه مو د هند او لرغوني چين د هنرونو په
اړه څه فکر کړی دی؟

د لرغوني هند هنر: د لرغوني هند په هنري اثارو کې د معبد ودانۍ، مجسمه جوړونه، په تېرې کې توپل شوی ريليف نقشونه او نقاشۍ شاملې دي چې په بودايي او هندويي دينونو پورې اړه لري. د هندوانو په معبدو

کې، معماري او مجسمه جوړونې سره تړلي دي او يو له بله نه شلډونکی اړيکې لري. د بودايي دين ډيري لويې نقاشۍ او مجسمې په هند کې شته دي. لومړی تصوير د هندوانو د هنري اثارو ښکارندويي کوي. د لرغوني چين هنر: د چين – خطاطي او نقاشي په ټوله نړۍ کې زيات شهرت لري. چينايانو د خطاطۍ او نقاشۍ لپاره له يو ډول روش او وسيلو څخه کار اخلي. هغوی د طبيعت په هکله د مختلفو موضوعگانو په اړه خپل ذهني او خيالي انځورونه

(التصوير: د خاجورا هو معبد خاجورا هو) په هند کې.
د هندوانو په معبدو کې مجسمې د معبدونو په ډولونو
او منارو باندې جوړېږي.

(تصویر:د چین هنر:د زینو واری گل چې د زینو شینگ)؛(واری لاس انخوړ شوی ص.)

د موریک قلم او رنگ په مرسته د کاغذ پر مخ یا په وریښمو باندې انخوړول. په چيني نقاشۍ کې د اشغال شوي فضا او خالي فضا تر منځ ځانگړی ارتباط او همدا رنگه د ښکلا اړیکه د خط او نقاشۍ ترمنځ وجود لري. د بودايي هنر د مجسمې جوړونې او نقاشیو زیاتې نمونې او په ځانگړي ډول د بودا لويدي مجسمې په چین کې لاس ته راوړلې دي. چین د چيني لوښو په جوړولو، ښکلا او ظرافت کې نړیوال شهرت لري. د چین هنر ته په دویم تصویر کې پاملرنه وکړئ: د جاپان هنر: د لرغوني جاپان هنر د چین له هنر څخه خپله لار موندلې ده. د طبیعت منظرې، گلونه، الوتو، انسانان، د ژوندانه صحفې او جاپاني طراحي شوي داستانونه نړیوال شهرت لري. په جاپاني نقاشۍ کې رنگونه ځنډ دي او طبیعت په تزیني ډول ښودل شوی دی. جاپانیانو د چین طوماري نقاشي د ژوندانه د صحفو د ښکاره کولو لپاره په کار وړه او طوماري نقاشۍ یې د پیسو د ښوولو لپاره په خوږ خو وویسوله. په دریم تصویر کې د جاپان د نقاشۍ نمونې وورئ.

(۳ تصویر:د جاپان هنر د لوی موج په نوم بللې او د ((موکوسای))کرا وور جاپاني،د ټوکوکو کارلی دوره ۱۹۰۰م)

تصویر:

- ۱- د چین، هند او جاپان په هنرونو کې کومې ځانگړتیاوې وجود لري؟
- ۲- په یوه اخباري نازک کاغذ باندې د خپلې خوښې موضوع انخوړ کړئ او یو طوماري نقاشي جوړه کړئ.

جوړښت يا بافت له رنگ پرته نور کوم شيان د سطحې په شيانو او موجوداتو کې وينئ؟

جوړښت د پلیدو ظاهري پوښښ دی چې کله یوازې د لیدنې وړې او بصري ارزښت لري. لومړي تصویر ته پام وکړئ. کله په لاس وهلو هم احساسیږي او بصري لاسه یې ارزښت لري. دویم تصویر ته وگورئ. جوړښتونه په دوو طبعي او مصنوعي ډلو ویشل کېږي. طبعي یې هغه دي چې په زیاته اندازه تنوع لري، لکه: د میوو پوستکي، د حیوان پوستکي، د مار پوستکي د ونو دتڼې پوستکي او چې هر یو یې خاصې ځانگړتیاوې لري. مصنوعي یې انسانان له مختلفو موادو څخه لاس ته راوړي.

(۲- تصویر) د الوتوکې د ټیکو په لمس سترېره د بافت یوه نوې تجربه احساسوړ.

(۱- تصویر) پتنگ ووزرونه، او بدن دی چې بصري دی او د لمس کولو په وخت کې یې ژور تپلوي نه احساس کېږي.

د جورښتونو په ليدنو درک کوو، په لمس کولو يې خپل درک بشپړو. د لومړی نمونې په لمس کولو زموږ په ذهن کوم نوی درک نه اضافه کېږي، لکه: د مرمر د تېرو په نقاشيو لاس وهل. اما په بصري- لامسه جورښتونو کې دليلو له پلوه بافت ته متوجه کېږو او هم د لمس کولو په وخت کې نوی احساس را ته پيدا کېږي، لکه: د يوه الوتونکي په بدن لاس تېرول.

۳) تصوير: انځر مو او زېړواو بدينو ډولونه د پلور او تنې په لمس کولو تجربه کولای شو.

۵) تصوير: د مرمر د تېرو بافت چې يوازې په ليدلو درک کېږي.

۴) تصوير: د آناناس په ميوه کې ژوروالي ته پاملرنه وکړئ، لمس کول يې کوم احساس را پاروي؟

نمونې:

۱- په خپل شاوخوا کې مصنوعي او طبيعي جورښتونه پيدا او هغه لمس کړئ او د دې تجربې په هکله سره وڅېړئ.

د خټو د حجمونو رنگول

په کومو طریقو کولای شئ د خټو حجمونه ښکلي کړئ؟

د خټو په حجمونو باندې د نقشونو په جوړولو رسرښیره د حجمونو د ښکلا لپاره یوه لاره دهغې رنگه کول دي. د رنگه کولو نه مخکې باید لوښی وچ شوی وي. په بېلو بېلو موادو، لکه: گیاهي رنگونه (زرده چوبه)، معنې رنگونه لکه (لاجورد) چې له سلینتو سره گډه شوي وي، پلاستيکي رنگونه او یا

(۱- تصویر) منالی نقاشي شوی حجم

آبی رنگونه که ولری، خیل ختین حجمونه پری رنگ کری. کولای شسی دارنگونه په خپله خوبسه چیر رقیق (رنگ له زباتو اویو سره مخلوط) او یا رنگ غلیظ (رنگ له کمو اویو سره) مخلوط کری. ددی لپاره چې رنگونه را ښه شسي نو له رنگه کولر مخکې یې په سپین رنگ رنگه کری او وروسته یې د خپلې خوبسې په رنگونو رنگه کری. کله چې رنگونه وچ شول، نو بیا وارنس پری وموښی، ترڅو رنگونه ثابت پاتې شي او خپله ښکلا له لاسه ور نه کړي.

۲- تصویر: درنگه ولور مرحله

۱- تصویر: دالوښي له ختندو څخه دکاسې منځنۍ برخې ته په اېي رنگو رنگ شوي دي.

۳- تصویر: دالوښي په دلوړي شکل په اېي رنگو رنگ شوي دي.

نمونه:
له ختو څخه، په خپله خوبسه یو حجم جوړ کری.

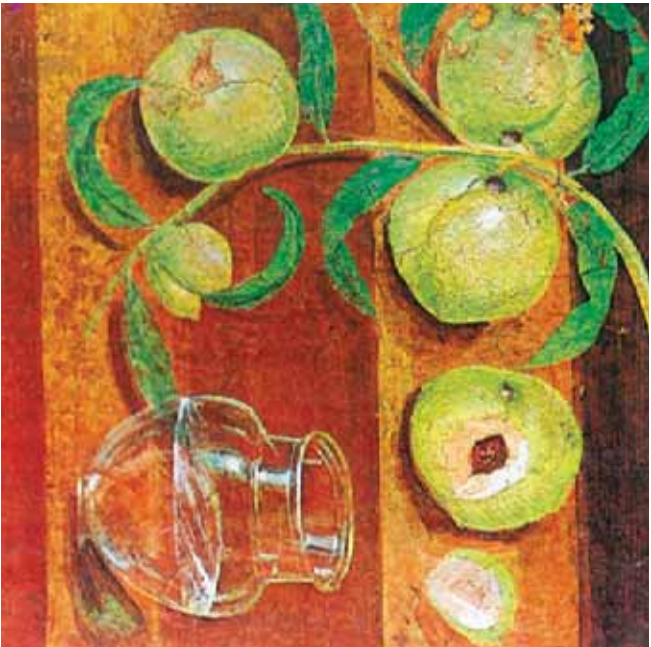

د لرغوني يونان او لرغوني روم هنرونه د لرغوني يونان او روم هنرونه د نورو هيوادونو له هنرونو سره څه توپير لري؟

د لرغوني يونان هنر: يونانيانو د ورته والي يا شباښت د هنر لومړنۍ نمونه له طبيعت څخه په لاس راوړه. د يونان ډير مهم آثار انساني مجسمې، د معمارۍ ودانۍ، د يوالي نقاشۍ، او نقش لرونکي گلدانونه دي. د يونان ديوالي نقاشۍ او مجسمې له منځه تللي دي. د يونان هنرمندان په نقاشۍ او مجسمه جوړولو کې د انسان د بدن په جوړولو کې له ډيرو بڼو تناسبنو څخه استفاده کوي.

(۱- تصوير) د اکرپوليس معبد د يونان په اتين کې، ۵۰ ق م

۱) تصویر: یووالی نقاشی په روم کې، ۱۶۵۰م کال

لومړۍ تصویر د یونان د معمارۍ نمونه ده. د لرغوني روم هنر: د لرغوني روم مجسمې او نقاشي د یونان له هنري اثارو څخه کاپي شوي دي او د روم هنر د یونان له هنر څخه رېښې اخلي. رومیان د یونانیانو په شان له طبیعت نه تقلید کوي، هغوی په نړۍ کې د لومړۍ ځل لپاره په نقاشۍ او مجسمه کې د ورته والي یا شباهت هڅې کړي دي. په روم کې د لویو ودانیو جوړول پیل شول. رومیانو په دیوالي نقاشیو او موزائیک کې (د ورو او رنگه پارچو د څنګ په څنګ ایښودلو څخه چې په دیوالونو، چتونو او د ځمکې په مخ لګول کېږي) د ودانیو د بسکالا لپاره ګټه اخیستله. ۲ او ۳ تصویرونه د لرغوني روم له هنر څخه انتخاب شوي دي.

۳) تصویر: په موزائیک جوړ شوی دی د ښار د ایسوس (روسي کاپي له یوناني موزائیک څخه د مرمړ له جنس څخه تاریخ: ۲۱۰۰م)

تمرین:

که وضوړۍ خپله نقاشي د موزائیک په ډول سرته ورسوۍ باید کوم کارونه تر سره کړۍ؟

۴۰

د بېلو بېلو سیمې حجمونو جوړول

د کب او الوتونکي د جوړولو پاره څه کوی؟
تاسې تر اوسه کبان او الوتونکي لیدلي دي؟
کوم یو ډول یې جوړولای شی؟

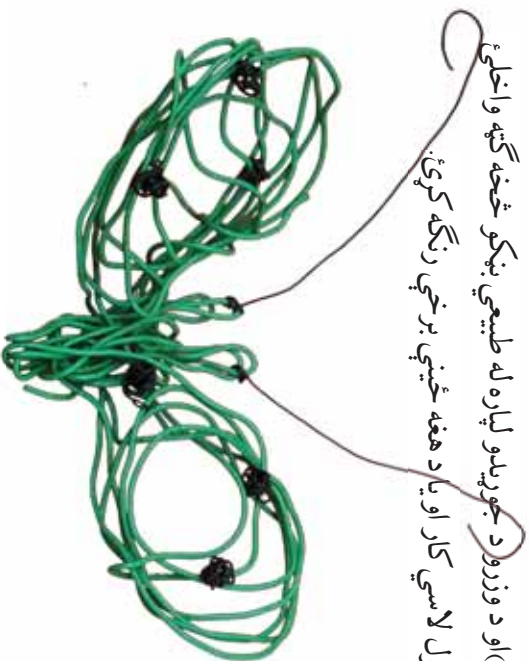

خپلې خوښې شوي نمونې ته په غور او دقت وگورئ او یا د هغې عکس وگورئ؛ د هغې شکل، اندازه، تناسب او... خپل ذهن ته وسپارئ. وروسته د هغې په جوړولو کې د سیمې کړې له میتود څخه گټه واخلي؛ سیم په یو لس سانتي متره لرگي باندې تاو کړئ او یوه وړه سیمې کړه جوړه

(۱ تصویر)

کړئ: په دقت سره هغه شکل چې ستاسې په ذهن کې دی، پرې اضافه کړئ. ترڅو هغه شکل چې غواړئ، جوړ شي. جوړ شوی کب او یا الوتوونکی په هغه وسیله بشپړ کړئ چې لرئ یې. د مثال په توګه د سترګو لپاره یې د میوو د زړې (خسته) او د ووزرود جوړېدو لپاره له طبیعي بڼکو څخه ګټه واخلئ. په پای کې یا ټول لاسي کار او یا د هغه ځینې برخې رنگه کړئ.

۲- تصویر) تکمیل شوی پتنگ

۴- تصویر) سترګې او لکۍ ورسره وصل کړئ

۳- تصویر) سپرې کړې ته د کب شکل ورکړئ.

نمونه:

۱- خپل کارونه د نورو د نندارې لپاره کنټرول او د هغې په هکله و خبرئ.

د مسیحیت هنر

د مسیحي هنر په هکله په څه پوهیږئ؟

د مسیحیت د لومړني دورې هنر: د مسیحیت په پیل کې د لرغوني روم حکومت دا دین په رسمیت نه پیژانل او د حضرت مسیح^(ع) پیروان یې شکنجه او ازارول. دوی د ځان له ویرې عبادتونه د ځمکې لاندې کوټور زیر زمیني کې په پټه تر سره کول. په دې کوټور کې د مسیحیانو د مرو قبرونه هم وو. لومړني نقاشي یې د همدې کوټور په دیوالونو انځور کړي وې. لومړي تصویر ته وگورئ: د بیزانس هنر: د مسیحي دین له رسمي کیلو وروسته د

(۱) تصویر: د مسیحیت په لومړنيو وختونو کې په زیر زمیني کوټور کې، ۴۰۰ م کال

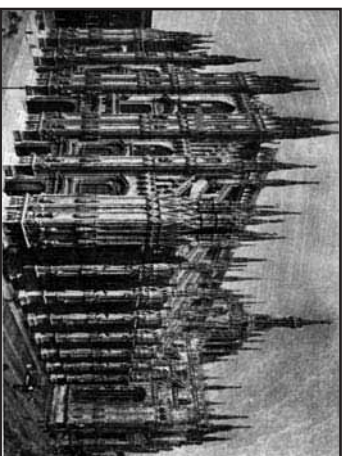
۱) تصویر: د سانتا آپولیناوه کلیسا د کلیسا داخلي نقشه (رسانا آپولینا، ۵۰۰ میلادي)

معماری هنر او د بیزانس هنر ورو، ورو را منځته نشو او ۱۰۰۰ کاله یې دوام و موند. د بیزانس کلیساوو ته یې په رنگه موزائیک، بنکلاورکوله، دغو موزائیک کاربو د روم او یونان له هنري کارو څخه واټن ونيو، تر څو د مسیحي دین د هنرونو بریاوې تر لاسه کړي. دویم تصویر ته وگورئ. د گوتیک هنر: د گوتیک هنر له ایټالې څخه پیل شو او ټولې اروپا ته و غځید. د گوتیک په دوره کې، د لویو او ډیپرو لوړو کلیساوو جوړولو دود و موند چې هغه د کلیساوو د

دیوالونو د نقاشۍ، لپاره مناسب نه وو، نو ځکه مسیحي هنرمندانو په کرکيو او رنگه بڼیټو باندې خپل هنر ته ادامه ورکړه. ۳ او ۴ تصویر ته و گورئ.

۳) تصویر: نقش شمی کړی د کلیسا زنگی (رېټلر، ۲۰۰۰ میلادی)

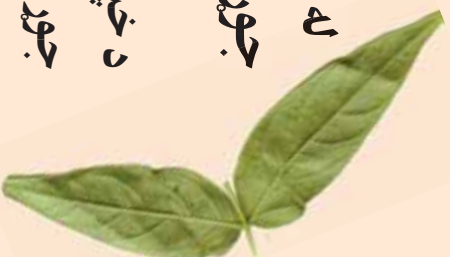
۴) تصویر: د گوتیک کلیسا بڼیټی، برنجه، د ایټالیا، د میلان کلیسا ۱۳۸۶

تمرین:

- ۱- له خپلو خپلوانو او دوستانو سره د رنگه بڼیټو او د کوچني په داخلي فضا باندې د هغو د تاثیر په هکله وغږیږئ او د خبرو پایلې په څو کرښو کې ولیکئ:
- ۲- له کومو تمدنونو سره چې اشنا شوي یاست. د هغو د معماری نمونې سره مقایسه کړئ.

له طبیعي موادو څخه د لاسي کار جوړول

د خپلي خوښي شکلونه په ساده طبیعي موادو جوړ کړئ.

ستاسې په چاپیریال کې کوم طبیعي مواد پیدا کيږي؟ لکه د ونو بڼکي نري
بناخونه، د ونو د تنو پوټکي، د ونو پاڼې، گلپاڼې، د الوتنکو بڼکي، زبرې او
وړې، جبرې، د میوو زړې... له خپل چاپیریال څخه را ټول کړئ. خپلو را
ټول شویو موادو ته په ځیر وگورئ او فکر پرې وکړئ، وروسته وگورئ

(۱- تصویر: طبیعي موادو راټولول)

چي د کومو شکلونو د جوړولو لپاره بايد و کارول شي. د سلينيتو په واسطه راټول شوي مواد داسي سره کلاک کړئ چي سناسي د خپلي خوښي شکل تري جوړ شي. له دغو موادو څخه چي ناسي راټول کړي دي، څو مختلف شکلو ته جوړولای شي.

۳- تصوير په طبيعي موادو ديو الوتونکي جوړول

۴- تصوير په طبيعي موادو ديو دلسان د خوري جوړول

۵- تصوير په طبيعي موادو ديوه حج جوړول

تمرین:

- ۱- د طبيعي موادو له څو نمونو څخه، لکه: د ونو پاڼې، لښتي، تيرې، د بيلو بيلو زړو يا مند کوڅخه د خپلي خوښي شکل جوړ کړئ.
- ۲- د طبيعي ډول ډول موادو له ترکيب څخه، لکه: له تيرې، زړي او پاڼو څخه په خپله خوښه يو شکل جوړ کړئ.

د افغاني هنر مندانو پېرندل د افغانستان د معاصر هنر بنسټ اېښودونکي څوک دي؟

پروفیسور غلام محمد میمنګي:

استاد غلام محمد میمنګي د فاریاب ولایت په یوې مشهورې کورنۍ کې په ۱۹۵۲ کال کې وزیږېد. خدای (ج) هغه ته په کوچنیوالي کې هنري استعداد ورکړی و. هغه په ډیپلوم لاس واخله او د استاد عبدالرحمان خان او د هغه درباریانو پام ځان ته را واړاوه او په څوارلس کلنۍ کې کابل ته راغی. نوموړی د ډیپلوم څښتنو نقاشانو د لارښوونو له امله یو لوی هنرمند شو. استاد په هنري برخو کې ستر خدمتونه کړي دي د هغو له جملې څخه په ۱۳۰۲ هجري کال کې یې د صنایعو ټکنولوژیکي تاسیس کړ چې تر اوسه ډیپلوم لوی هنرمندان په کې روزل شوي دي او په هنري کارونو بوخت دي. پروفیسور غلام محمد میمنګي

په نقاشۍ، رسامۍ، سربيره په موسيقۍ، معمارۍ، مهندسي، شعر او ادبياتو كې يې لوی لاس درلود. له استاد څخه ډیر هنري آثار پاتې شوي دي چې د هېواد په دڼه او بهر كې ساتل كېږي. دده د نقاشۍ څو اثار د افغانستان په ملي گالري كې ساتل كېږي. استاد د ۱۳۱۴ كال د ليندۍ (قوس) په مياشت كې له دې

فاني نړۍ څخه سترگې پټې كړې او په كابل كې خاورو ته وسپارل شو.

استاد برښنا:

مرحوم استاد عبدالغفور برښنا د افغانستان ډیر تکره او غښتلی هنرمند و. استاد برښنا په ۱۲۶۸ کال په کابل کې وزیږېد. د جیبې په لیسه کې یې خپل تحصیلات بشپړ کړل او د عالی هنري تحصیلاتو لپاره لویدیځ المان ته واستول شو. خپل عالی تحصیلات یې د المان د بنسکلو هنرونو په اکاډمۍ کې د شپږو کالو په موده کې پای ته ورسول او بیرته وطن ته راستون شو. په هنري او فرهنگي کارو بوخت شو. برښنا

په نقاشۍ کې یو ونلی هنرمند و. سربيره پر نقاشي په موسيقي، تمثيل، او د ډرامو تمثيلي ټو

ټو په ليكلو كې يې لوی لاس درلود. استاد برښنا د افغانستان معاصر هنر ته تر یوۍ كچې ولسي بڼه وركړه. د افغانستان بېلې تاريخي صحفې او د افغانستان د خلكو كړو وړو ته يې مراجعه وكړه او د ټولني د ټيټې طبقې معاصر هنري وړ دڼه كړ. استاد برښنا د امكان تر پورې هڅه وكړه چې ډير سوچه افغاني رنگونه په افغاني سوچه موضوعگانو كې و كاروي، تر څو افغاني هنر د اروپايي هنر له اغيزې جلا كړي. د استاد

برېښنا اثار لرغونې تصويرونه، طبيعي منظرې، افولکلوريکې موضوعگانې او د ډيرترتوتونو رسمونه ټول د خپلو خلکو د هويت څرگندوی دي. استاد په ۱۳۵۲ هـ ش کال کې د ۶۶ کالو په عمر له دې فاني نړۍ څخه سترگې پټې کړې او په کابل کې خاورو ته وسپارل شو.

استاد غوث الدين:

استاد (غوث الدين غوثي) د غلام محي الدين زوی په ۱۲۸۹ هـ ش کال يې په کابل کې سترگې و غړولې. ده ابتدايي تحصيلات په غزني کې سرته ورسول. ځوان غوث الدين په ۱۳۰۹ هـ ش کال له يوې څلورينيت کسينزي ډلې سره د صنايعو په ښوونځي کې د نقاشۍ د هنر د زده کړې لپاره شامل شو. تر فارغيدو وروسته په همدې لېسه کې د ښوونکي په صفت وگمارل شو. بيا د مخبرانو په وزارت کې د پستي موزيم د مدير په حيث و ټاکل شو. په چيرو زياتو پستي ټکتو کې دده اثار موجود دي. په قندهار کې ډيرې مهمې او تاريخي پيښې چې ډير کالونه يې دوام کړي وو، دده په اثارو کې ليدل کېږي.

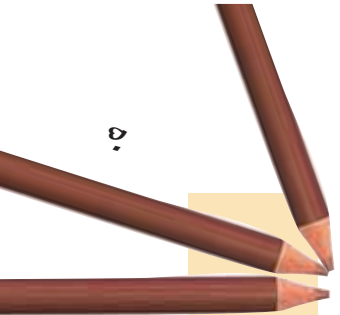

دا اثار شل هنري اٿرونه دي چي درياليزم او رومانٽيزم په سبڪ انځور شوي دي. استاد غوث الدين به ۱۳۶۱ هـ ش كال كي د هنرمندانو د اتحاديي رئيس و. دده اثارو په اسيا، افريقا او په مصر كي لومړۍ جايزي تر لاسه كړي دي. همدا رنگه دده اثارو په هندوستان او بلغاريا كي هم جايزي گټلي دي. د اثارو شمير يي له (۲۰۰۰) تر (۲۵۰۰) پوري رسيري. هغه د پوهني وزارت د هنر نښان او رښتين نښان تر لاسه كړي دي. استاد د ۸۵ كالو په عمر په امريكا كي مړ او په هغه ځلي كي خاورو ته وسپارل شو.

تمرین:

تاسي په خپلو ولايتونو كي كوم هنرمندان پيژنئ؟ د مهمو اثارو نومونه يي واخلي!

د افغانستان له ملي موزیم سره پېژندګلوي

موزیم داسې ځای یا ودانۍ ده چې د هیواد تاریخي او فرهنگي اثار په کې ساتل کېږي. د هنري او تاریخي نمونو ساتل په فرهنگي لحاظ د ډیر ارزښت وړ دي. دولت د تاریخي اثارو د ساتنې لپاره موزیمونه ایجادوي. د افغانستان د ملي موزیم بنسټ په ۱۳۹۲ هـ ش کال کې د عجایب خانې په نوم کېښودل شو. په لومړنیو وختونو کې په هغه کې خطي نسخې، د قرآنکریم تفسیرونه، په لاس ګڼل شوي توکي، حربي وسيلې، بېړق او ... ساتل کېدل. دا اثار د ۱۳۰۷ او ۱۳۰۸ هـ ش کالو ځان پورې نونوکو پېښو او بریدونو لاندې راغلل او پاتې شوني یې په ۱۳۰۸ هـ ش کال کې یوې بلې ودانۍ ته یوړل شول او د کابل د موزیم تر عنوان لاندې یې خپل مناسب فعالیت پیدا کړ. په ۱۳۳۹ هـ ش کال د یونسکو د هټیټونو په مرسته د موزیم تشکيلات د علمي معیارونو په پام کې نیولو سره اصلاح کړای شول. د کابل موزیم په ۱۳۵۲ هـ ش کال کې د افغانستان د ملي موزیم په نوم یاد شو. په ۱۳۵۳ هـ ش کال کې د هغه الماری او ویتريونه په عالي شکل ډیزاین شول، ترڅو چې اثار یې نندارې ته کېښودل شي او نوي ځانګړي په کې جوړې شوي، ترڅو د هغې بیا جوړونه تر سره شي. پر هغې سربیره هنري اثار یې فهرست بندې هم شول. د کورنیو جګړو په پیل سره په ډیر تاسف چې ډیر کالونه یې دوام وموند، ملي موزیم مناسبه پراختیا ونه موندله.

د افغانستان په ملي موزیم کې د هیواد د بېلو بېلو سیمو ډیر زیات شمیر اثار په مختلفو پیر یو پوړي، لکه: د ډبرو دورې، د برونزو دورې د اوسپنې دورې پوړي اړه لري، ساتل کېږي.

سربیره په دې د لومړنیو مدنیتونو یو زیات شمیر اثار، لکه: کریکو باختري مدنیت کریکو- بودیک مدنیت او د ګندهارا مدنیت په دې موزیم کې ساتل کېږي.

د اووم ټولګي د منابعو فهرست

- ۱- د ماشومانو او نوي ځوانانو د نقاشۍ د تدریس لارښود، د غلام محی الدین شبنم غزنوي اثر، ۱۳۸۰ هـ ش کال
- ۲- د لومړنۍ دورې د لومړیو، دویمو او دریمو ټولګیو د هنر د تدریس لارښود. کور د نمبر ۴- ۵۳ و ۱۳۸۵
- ۳- د طراحی او نقاشۍ د طریقو لارښود. روښین پاکبار
- ۴- د تجسمي هنرونو جهاني مسلکي او حرفوي کود ۲۱- ۲۶، ۱۳۸۶، ۳۵۸
- ۵- د تجسمي هنرونو اصول، ډاکتر محمد حسین حلیمي
- ۶- طرح او شکل رکلاس مقدماتی من درما هاوس)؛ یو هانس ایتن.
- ۷- سود طراحی فنی و حرفوي کود ۹۲- ۹۶، ۳۵۹، ۱۳۸۶
- ۸- د ایتن د رنگ کتاب.
- ۹- د لاسي چاپ کارگاه ۱ فنی حرفوی کود ۲۰- ۲۴، ۱۳۸۴، ۳۵۸
- ۱۰- د هنر دایرة المعارف، روښین پاکبار.
- ۱۱- د هنر تاریخ، ارزښت، کامریچ، د تهران نشرات، تهران، ۱۳۸۰
- ۱۲- ۱-۲ د نړۍ د هنر تاریخ، فنی او حرفوی کود ۴۰- ۴۷، ۱۳۸۵ او ۷- ۱۳۸۶، ۴۷۰
- ۱۳- ۱-۳ په تاریخ کې د هنر سیر ۱، د پوهنځي نه مخکې کود ۳- ۶، ۱۳۸۶، ۵۹۴
- ۱۴- افغانستان (دمقالو مجموعه) ژباړونکی هوشنگ اعلم او مرتضی اسمعی
- ۱۵- افغانستان د تاریخ فشرده فاروق انصاری د مطالعاتو مرکز، کابل، ۱۳۸۶
- ۱۶- د افغانستان مختصر تاریخ، علامه عبدالاحی حبیبی.
- ۱۷- د خط تاریخ او د افغانستان لرغوني لیکنې. علامه عبدالاحی حبیبی.
- ۱۸- موزیم پېژندنه او د افغانستان د موزیمونو سره دینار تمنت اتنوگرافي او لرغون پېژندنه، د کابل پوهنتون د اجتماعي علومو پوهنځي، پوهندوی محمد رسول باوري- کابل ۱۳۷۵ کال.

**Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library**